

Eläimet päämäärinä sinänsä – nykykantilainen näkökulma

MARKKU OKSANEN
*Yhteiskuntatieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Christine M. Korsgaard: *Fellow Creatures: Our Obligations to the Other Animals*.
Oxford University Press 2018.

Maineikkaassa Harvardin yliopistossa työskentelevä Christine Korsgaard kuuluu Immanuel Kantin ja kantilaisen etiikan keskeisiin tuntijoihin nykyfilosofiassa. 2000-luvun alkupuolelta lähtien Korsgaard on aktiivisesti luennoinut ja kirjoittanut eläimiin liittyvistä filosofisista kysymyksistä. Erityisesti vuonna 2014 Oxfordin yliopiston käytännöllisen etiikan Uehiro-keskuksessa pidetyt luennot ovat muodostaneet perustan *Fellow Creatures*-teokselle. Teos on Korsgaardin viides, mutta ensimmäinen eläimiin keskittyvä. Kirjan alku tuo ytimekkäästi näkyville keskeisen tavoitteen: Korsgaard sanoo puolustavansa väitettä, jonka mukaan ihmisillä on velvollisuus kohdella kaikkia tuntoisia eläimiä – Kantia seuraten – ”päämäärinä sinänsä”. Mutta Kant katsoo ihmisten velvollisuudet eläimiä kohtaan olevan ”ainoastaan epäsuoria velvollisuuksia ihmisyyttä kohtaan”. Tämä toki rajoittaa monin eri tavoin eläinten kohte-

lua, sillä ”ihmisen sydän voidaan arvioida siitä, miten hän kohtelee eläimiä”, kuten *Etiikan luennoissaan* Kant kantansa muotoilee. (Kant 2001, 212.) Korsgaard hyväksyy tämän jälkimmäisen ajatuksen, mutta hylkää edellisen. Hänen mielestään nykyinen tapa kohdella eläimiä on ”moraalista julmuutta valtaisissa mittasuhteissa”, joka rikkoo suoria velvoitteitamme eläimiä kohtaan.

Fellow Creatures koostuu kolmesta pääluvusta ja kahdestatoista luvusta, jotka puolestaan jakautuvat alalukuihin ja näiden ala-alalukuihin liki niin tiheästi, että kirja muistuttaa rakenteellisesti jotakin 1900-luvun filosofisen kirjallisuuden klassikkoja. Tästä huolimatta kirjan rakenne on harmoninen ja miellyttävän selkeä. Sama voidaan todeta myös Korsgaardin ilmaisusta ja kielenkäytöstä, vaikka kantilainen filosofia ei ole helpoimmasta päästä. Esittelen luku kerrallaan kirjan sisältöä valikoivasti, etupäässä

nostamalla esille sen keskeisiä näkökohtia mutta välillä luomalla yhteyksiä aikaisempaan keskusteluun. Lopussa teen arvioivan yhteenvedon.

Kirjan ensimmäinen pääluku on otsikoitu ”Human Beings and the Other Animals”. Luvussa 1 lukija johdatellaan aihepiiriin ihmisten ja muiden eläinten ominaisuuksia tarkastelemalla ja ihmisen ja eläinten suhteen luonnetta analysoimalla. Korsgaard täsmentää myös sanallisia valintojaan, kuten sitä, miksi hän puhuu eläimistä luotuina olentoina (*creatures*), vaikkei halua sitoutua luomisenäkemykseen vaan pikemmin hyödyntää vakiintunutta *fellow creatures* -ilmaisua. Suomeksi näiden kääntäminen on haasteellista. Ehkäpä kirjan otsikon voisi suomentaa kanssaolennoiksi, tovereiksi tai jopa lähimmäisiksi sanan maallisessa merkityksessä. Sanakirjakäännös *creatures*-sanalle on myös ”luontokappale”, joka viittaa eläimeen, ”luojanluomaan”. En kuitenkaan osaa sanoa, millä attribuutilla ”luontokappale” pitäisi täydentää, jotta *fellow* tulisi näkyville. Kenties historiallisesta kristillisestä sanavarastosta löytyy jotakin kiinnostavaa, tai sitten pitää keksiä jotakin uutta kuten ”eläinlähimmäinen”. Niin rohkeaksi en tässä kuitenkaan ryhdy vaan useimmiten käännän *creature*-sanon suoraviivaisesti olennoksi, jolloin se sisältää myös ihmiset, mutta toisinaan puhun luontokappaleista, jos Korsgaard viittaa vain eläimiin – sillä suomen kielessä ihminen ei ole luontokappale, vaikka

onkin eläin.

Korsgaard korostaa, että me ihmiset yhdessä jaamme maailman muiden eläinten kanssa. Kaikki eläimet ovat tuntoisia, älykkäitä ja itsetietoisia mutta kukin laji eri tavoin. Vaikka ihmisillä jotkin ominaisuudet ovat korostuneempia ja kehittyneempiä kuin eläimillä, hänen mielestään se ei tee ihmisistä muita eläimiä tärkeämpiä (*important*). Korsgaardin analyysin mukaan arvon, hyvyyden ja tärkeyden käsitteet ovat aina ”liekaan pantuja” – hän käyttää ilmaisua *tethered*. Toisin sanoen hänestä ”mikään ei voi olla tärkeää olematta tärkeää jollekulle” (s. 9) eikä mikään ole hyvää olematta hyvää jollekin (s. 15). Niinpä tärkeyden ja hyvyyden käsitteet ovat lajisidonnaisia, jolloin lajirajojen yli tehtävä vertailu törmää yhteensopivuuden ongelmaan: vaikka ihmisellä on arvoa ja merkitystä hänelle itselleen, tästä ei seuraa väite, jonka mukaan ”meille tapahtuvalla on *suurempi* merkitys kuin eläintovereillemme tapahtuvalla” (s. 14).

Luvussa 2 Korsgaard analysoi yksityiskohtaisemmin hyvyyden käsitettä nojaten pitkälti Aristoteleeseen. Korsgaardin tarkastelussa on monia yhtäläisyyksiä varhaisiin ympäristöfilosofisiin tutkimuksiin, joissa kiinnostus kohdistui vahvasti myös kasveihin, yksisoluisiin ja ekosysteemeihin ja niiden hyvään ja arvoon, ei pelkästään eläimiin (ks. Oksanen & Rauhala-Hayes 1997). Niinpä myös Korsgaardin on tehtävä ero eläinten ja

kasvien välille. Eläinten erityispiirre on siinä, että niiden toiminnot perustuvat aistimusten kautta muodostettuun ympäristön representaatioihin, jotka ohjaavat eläinten käyttäytymistä tavoittelemaan sitä, mikä on niille hyväksi, ja välttelemään sitä mikä on haitaksi. Tiivistetysti: ”Hyvin toimiva eläin haluaa syödä, kun on nälkä, on kiinnostunut pariutumisesta, ruokkii ja huolehtii jälkeläisistään, ahertaa väsymättä pitääkseen itsensä puhtaana ja terveenä, pelkää vihollisiaan ja välttelee vaaroja” (s. 21). Eläimet ovat siinä mielessä toimijoita (*agents*), että niiden liikkuminen on representaatioiden ohjaama. Toisin kuin kasvien kohdalla, eläinten toiminnoilla on finaalin hyvä (*final good*), joka on toiminnan äärimmäinen päämäärä tai tarkoitus ja jonka vuoksi eläinten hyvällä voi olla moraalista merkitystä.

Luku 3 käsittelee ihmisen erityisyyttä. Jokainen laji on tietysti jo määritelmällisesti ainutlaatuinen, mutta onko ainutlaatuisten lajien joukossa jokin poikkeuksellinen laji? (Tarkemmin lajien olemassaoloa ja moraalista merkitystä käsitellään kirjan loppuosassa, etenkin luvussa 11.) Ihmisen erityisyyden pohdinta ulottuu ainakin antiikin filosofiaan ja kauemmas erilaisiin mytologisiin maailmansynnyn kertomuksiin. Korsgaard korostaa, että ihmisen erityisyyden pohdinta on olennaisesti empiirinen kysymys. Eläimen maailma on vaistomainen. Tämä tarkoittaa että ”eläimen maailma organisoi-

tuu hänen intressiensä ympärille” ja että ”kaikella on paikkansa tarkoituksellisessa järjestyksessä, joka määräytyy havainnoivan eläimen omien vaistojen mukaisesti” (s. 38). Eläimen maailma on siten hyvin käytännöllinen, ”täynnä resursseja ja esteitä, ystäviä ja vihollisia, vältettäviä ja tavoiteltavia asioita” (s. 38). Eläimet ovat myös eri tavoin älykkäitä, oppien kokemuksesta ja kyeten tekemään ratkaisuja. Ihmisten ominaisuutena on rationaalisuus (*rationality*). Rationaalisuus on tietoisuutta käsitysten ja toimintojen perusteista. Siten rationaalisuus on kyky, joka mahdollistaa oman mielen toimintojen tarkastelun; Korsgaard luonnehtii sitä sisäänpäin suuntautuvaksi. Älykkyys (*intelligence*) sen sijaan on ulospäin suuntautuva, ja sen avulla olento tunnistaa erilaisia suhteita maailmassa, kuten kausaalisuhteita ja sosiaalisia suhteita. Korsgaardin kantailaus, jota lukuisat ympäristöfilosofit ennen häntä ovat puolustaneet muodossa tai toisessa, artikuloidaan tässä yhteydessä täsmällisesti: ihmisten moraaliseen luontoon kuuluu ”normatiivisen itsehallinnan” kyky, jonka avulla he voivat erottaa hyvän perusteen huonosta ja motivoitua toimimaan sen mukaisesti (s. 44). Toisin sanoen ihmisillä on halu olla ”hyviä aviomiehiä ja vaimoja, vanhempia ja opettajia, johtajia ja ystäviä sekä toivottavasti myös hyviä ihmisiä. Pidämme jatkuvasti itseämme kiinni tuhansin tavoin arvottamisen mittapuista. Mikään tästä ei uskoakseni päde muiden eläinten elämään.”

(s. 46.) Ihmisillä on siten itserakennettu ”käytännöllinen identiteetti”. Useimmilta eläinlajeilla ei ole mitään tämänkaltaista ominaisuutta, mutta kehittyneemmillä lajeilla saatetaan näitä piirteitä löytää empiirisen tutkimuksen edistyessä. Yllättävästi Korsgaard käsittelee Ludwig Feuerbachilta ja Karl Marxilta peräisin olevaa ”lajiolennon” käsitettä, joka korostaa ihmisen yhteisöllistä luonnetta ja ihmistä kollektiivisena toimijana.

Luvussa 4 Korsgaard argumentoi ihmisen ylemmyyttä ja paremmuutta korostavaa käsitystä vastaan. Aihe on tuttu kaikille ihmiskeskeisen ajattelun kritiikkiin tutustuneille. Hän tarkastelee asiaa kahden kysymyksen valossa. Ensiksi hän pohtii sitä, tekeekö ihmisen moraalinen ja rationaalinen luonto hänestä muita lajeja paremman, ja toiseksi sitä, onko parempi olla ihminen kuin jonkin toisen lajin edustaja. Jälkimmäisen kysymyksen osalta Korsgaard kehottaa lähtökohtaisesti kysymään ”Hyvää kenelle?”, sillä ”se mikä on kullekin hyväksi, on suhteessa hänen luontoonsa” (s. 70). Luvun kiinnostavin pohdiskelu koskee eläimen ja ihmisen kuolemaa: onko kaniinin kuolema vähemmän merkityksellinen kuin ihmisen kuolema? Korsgaardin mukaan kuoleman merkityksen arvioinnin tulee perustua lajin kognitiivisen ymmärryksen tasoon, jolloin voidaan sanoa, että ”kaniinin kuolema on merkitykseltömämpi kuin ihmisen, koska kuolema merkitsee *kaniinille itselleen* vähemmän kuin ihmisen kuole-

ma ihmiselle.” (s. 63.) Kuoleman merkityksen arvioiminen on siten lajitasolla näkökulmasidonnaista. Sama pätee kääntäen: ”ihmisen elämä on arvokkaampaa ihmiselle kuin on kaniinin elämä kaniinille” (s. 64). Ja koska elämän arvottaminen on myös lajitasolla näkökulmasidonnaista, ihmisen elämä ei ole ehdottomasti eläimen elämää arvokkaampaa vaan ihmisen elämä on arvokasta ihmiselle, kaniinin kaniinille. Korsgaardin sanoin: ”elämän arvo on ennen kaikkea sen arvo olenolle itselleen” (s. 65). Ulkopuolisen silmin toisten arvo – lajista riippumatta – on olennon kyky itsensä arvostamiseen; itseisarvo on olennon itsensä synnyttämä. Tämä tulee vielä selkeämmin muotoiltua luvussa 8.3. kun Korsgaard kirjoittaa: ”Eläin (*creature*) on substanssi, joka välttämättä huolehtii itsestään, substanssi jonka luonnossa on itsensä arvostaminen. Eläin arvostaa itseään tavoittelemalla omaa toiminnallista hyväänsä ja tätä hyvää edistäviä asioita toiminnan päämäärinä. Arvostaminen on näkemykseni mukaan alun perin *elämän* toimintaa, piirre tuntoisen olennon suhteessa itseensä.” (s. 137.) Tasa-arvoisuus on puolestaan sitä, että tunnustetaan kaikissa olennoissa potentiaali itsensä arvostamiseen. Jos yksilön itseisarvo nojaa vahvasti yksilön itsensä arvostamiseen, herää kysymys niiden ihmisten arvosta, jotka haluavat päättää oman elämänsä ennenaikaisesti: onko näiden itseisarvo hävinnyt vai ei? Korsgaard sivuaa tätä kysymystä palaamalla lajiolennon ideaan ja

ihmiselämän tarinalliseen aspektiin, jonka avulla voidaan selittää itsensä uhraamisen arvokkaan syyn nimissä, mutta itsensä tuhoaminen on lajitason arvottamisesta poikkeavaa. Toisin sanoen Korsgaard ei näytä puolustavan mitään subjektivistista itseisarvon teoriaa.

Kirjan toinen pääluke on ”Immanuel Kant and the Animals”. Sen aloittavassa luvussa 5 Korsgaard palaa kirjan alun aiheeseen, välineellistämisen kiel-tävän ohjenuoran tarkasteluun. Kantin mukaan eläinten kohtelua koskevia moraalisia rajoituksia on olemassa, mutta ne ovat perusteltavissa ainoastaan ihmisten kautta. Korsgaard arvostelee mielenkiintoisella tavalla eläin- ja ympäristöeettisen keskustelun keskeistä argumenttia, joka tunnetaan rajatapausargumenttina (*the argument from marginal cases*). Argumentin mukaan ei ole löydettävissä sellaista ominaisuutta, joka olisi kaikilla ihmisillä läpi elämänkaaren ilman, että se voisi olla eläimillä. Esimerkiksi vuoden ikäisten vauvojen älykkyys on yhtäläinen joidenkin eläinten kanssa, joten jos ihmisvauvoilla on moraalinen asemaa, asema koskee myös samalla älykkyuden tasolla olevia eläimiä. Korsgaardin mukaan ihmisvauva ei ole itsessään tietynlainen olento vaan ihminen elämänkaarensa tiettyssä vaiheessa. Hänestä ei ole sopivaa liittää moraalista asemaa elämänkaaren vaiheisiin vaan moraalinen asema perustuu – oli kyseessä ihminen tai eläin – koko elämänkaareen ainakin niiden olentojen

osalta, joilla on riittävä psyykkinen ykseys läpi elämän. Esimerkiksi ihmiset pysyvät rationaalisina olentoina, vaikka vanhuusiän paha dementia tuhoaisikin kyvyn rationaaliseen toimintaan. Korsgaard katsoo, ettei ihminen ole vain ominaisuuksien joukko, vaan yhtenäinen toiminnallinen olento. Siten esimerkiksi rationaalisuus ei ole piirre, joka ihmisyksilöllä joko on tai ei ole, vaan se kertoo jotakin tähdellistä siitä, miten tämä yksilö toimii. Dementoitunut vanhus ei muutu ei-rationaaliseksi vaan puutteellisesti rationaaliseksi yksilöksi, joka ei pysty toimimaan hyvin. Lasten kohdalla yksilönkehitys on tietysti päinvastainen ja puutteellisesti rationaalisesta tulee vähitellen rationaalinen. Rajatapausargumentti ei tunnista tätä olentojen toiminnallista ykseyttä. Viime kädessä Korsgaardin näkemys pohjaa jonkinlaiseen olemusajatteluun, käsityksiin siitä, mitä on ihmisyyys (erotettuna muiden lajien ”-suudesta”). Siten sen taustalla on käsitys moraalisesta asemasta ajattomana asiana. Luvun lopussa Korsgaard pohtii, onko mielekästä ymmärtää moraalisen aseman käsite dikotomisesti, statuksena joka yksilöllä joko on tai ei ole. Hän sanoo kokevansa houkuttelevana ajatuksen moraalisen aseman vaihtelevuudesta, mutta tällöin hänen näkemyksensä olisi ristiriidassa eläinten välistä tasa-arvoa puoltavan näkemyksen kanssa. Korsgaard ei kumminkaan hyväksy perinteistä ihmiskeskeistä hierarkkista käsitystä, jonka puitteissa ei olisi edes

mielekästä puhua eläimistä tovereina tai lähimmäisinä. Kaiken kaikkiaan tämä teema kuuluu ympäristö- ja eläinetiikan ytimeen, mutta kuten niin usein myös Korsgaardin esitys jää tulkinnanvaraiseksi.

Luvussa 6 Korsgaard pureutuu syvemmälle Kantin epäsuorien velvollisuuksien teoriaan ja siihen, miten Kantin puhe eläimistä pelkkinä esineinä tai välineinä tulisi ymmärtää. Vaikka Kantin teoretisointi on ihmiskeskeistä, Korsgaard korostaa, että se miten Kant tosiasiasa vaatii ihmisiä kohtelevaan eläimiä sisältää yllätyksen. Esimerkiksi vaikka eläin voidaan tappa, se pitää tehdä nopeasti ja kivuttomasti eikä pelkästään huvia vuoksi. Eläinten käyttöön työssä pätee kultainen sääntö: vain niihin työtehtäviin voidaan käyttää eläimiä, joita ihmisetkin voisivat tehdä. Tästä huolimatta eläimet kuuluvat niiden objektien joukkoon, jotka voivat sivustaa tai ylevöittää meitä ja johtaa meidät hyvään moraaliseen toimintaan. Korsgaard vertaa eläinten merkitystä Kantilla hänen ympäristöestetiikan näkemykseensä. Kantin käsitys tunnetaan eläinetiikassa epäsuorien velvollisuuksien näkemyksenä, ja moni on pitänyt näkemystä virheellisenä ja epäjohdonmukaisena. Tässä yhteydessä Korsgaard sukeltaa moraalipsykologisiin pohdintoihin kuten siihen, voiko eläintä rakastaa kuin perheenjäsentä, jos sen moraalinen asema on kuitenkin aivan toisenlainen kuin läheisen ihmisen. Tai miksei omistaja voisi olla kiitollinen suoraan

eläimelle tämän tekemistä palveluista? Mutta pitääkö kiitollisuutta osoittaa toimijalle, jonka vain kuvittelemme tekevän työtehtäviään omasta halustaan? Korsgaard huomauttaa kiitollisuuden olevan vaikea aihe itsessään silloinkin, kun se koskee vain ihmisten välisiä suhteita. Meille usein opetetaan, että vaikka on hyvä tuntee kiitollisuutta vanhempiamme kohtaan, niin lasten olemassaolo on vanhempien valinta – miksi siitä pitäisi osoittaa kiitollisuutta, kerta lapsi ei ole voinut ilmaista halua olemassaolonsa. Korsgaard varoittaa lukijaa, että näiden asioiden parissa olemme ”pimeällä alueella, eikä kellään ole hyvin selkeää käsitystä siitä, mitä sanoa” (s. 103). Oli miten oli, luvun lopussa hän päätyy korostamaan, että eläimistä välittämässä ja huolehtimisessa ei ole juuri mieltä, jos se lopulta kohdistuu itseemme ja oman moraalisen luontemme rakentamiseen, ei eläimiin.

Luvussa 7 tarkastellaan toista argumenttia epäsuorien velvoitteiden puolesta: eläimet eivät voi osallistua lakien säätämiseen vastavuoroisesti, joten ne eivät voi olla suoraan moraalivelvoitteiden vastaanottajia. Tämä ajatus on myös vaikutusvaltaisten yhteiskuntasopimus-teorioiden taustalla. Koska nämä teoriat tapaavat olla rationalistisia moraalien ja lain esityksiä, eikä Kant muodosta poikkeusta tässä suhteessa, Korsgaard palaa kysymykseen siitä, voivatko eläimet käyttäytyä rationaalisesti. Yleistettävyyden

periaate on käytännössä ajatuskoe, jonka avulla rationaaliset olennot voivat arvioida tekojensa moraalista luonnetta. Kun jokin teko on hyväksytty, se on hyväksyttävissä jokaisen näkökulmasta. Tällöin tunnistamme toisten näkökulmien merkityksen itsellemme ja oman toimintamme rajoitteena. Siten rationaaliset olennot rakentavat lait, jotka vallitsevat ”päämäärien valtakunnassa”. Eläimet eivät ole kyvykkäitä osallistumaan vastavuoroisuuteen perustuvan lakijärjestelmän rakentamiseen ja toteuttamiseen vaan ne ovat moraaliyhteisön ulkopuolisia olentoja, joita kohtaan velvollisuudet ovat erilaisia kuin moraaliyhteisön jäsenten väliset velvollisuudet. Korsgaard väittää Kantista poiketen, ettei eläinten kyvyttömyys osallistua tee tyhjäksi ajatusta, että meillä on niitä kohtaan suoria velvollisuuksia. Missä on sitten ongelma, Kantin yleistettävyyden periaatteessa vai sen soveltamisessa? Korsgaardin mielestä periaate toimii melko hyvin konventionaalisten tekojen perustelemissa, mutta ”puhtaasti luonnollisia tekoja” yleistettävyydestin avulla ei voida seuloa. Eläinten kohtelun tavat ovat lähinnä tämän tyyppisiä tekoja, joten niiden moraalista merkitystä ei periaate siten valaise vaan indikoi pikemminkin periaatteen riittämättömyyttä. Jokin teko voi olla väärin, vaikka yleistettävyyseriaate ei antaisikaan selkeää tukea käsitykseen teon vääryydestä; eläimiin kohdistetut julmat teot voivat olla juuri tällaisia tekoja.

Luvussa 8 tarkastellaan kantilaisista näkemystä velvoitteistamme muita eläimiä kohtaan. Luvun alkuosassa Korsgaard johdattelee Kantin filosofian perusteisiin ja analysoi Kantin näkemystä, että vain rationaaliset toimijat ovat päämääriä sinänsä. Alaluvussa 8.5. päästään kirjan ydinkohtiin, sen selostamiseen miten Kant erehtyy ja miten eläimet voivat olla päämääriä sinänsä. Korsgaard erottaa ”päämäärä sinällään” -ilmaisulle kaksi merkitystä, aktiivisen ja passiivisen. Aktiivinen merkitys tarkoittaa seuraavaa: ”Minun täytyy pitää sinua päämääränä sinänsä aktiivisessa mielessä, jos pidän sinua kyvykkäänä säätämään lakeja minulle ja siten kyvykkäänä tuottamaan minulle velvoitteita koskien sekä valintojesi kunnioittamista että omien valintojesi rajoittamista siten, että ne sopivat yhteen sen arvosi kanssa, joka sinulla on päämääränä sinänsä.” Tällöin kumpikin henkilö on vastavuoroisen lainsäädännön sitoma. Passiivinen merkitys on yksinkertaisempi: ”Minun täytyy pitää sinua päämääränä sinänsä passiivisessa mielessä, jos olen velvollinen kohtelemaan päämääriäsi, ainakin niitä asioita jotka ovat *hyviä sinulle*, ehdottomina hyvinä.” Ihmisten kohdalla nämä merkitykset eivät erotu, mutta eläinten kohdalla erottuvat, sillä vaikka eläimet eivät pysty osallistumaan vastavuoroiseen lainsäädäntöön, niillä on ehdoton hyvä passiivisessa mielessä. Korsgaardin perustelut Kantin näkemysten hylkäämiselle ovat moninaiset, mutta

käytännössä ne tiivistyvät ajatukseen ihmisen ja eläinten samanlaisuudesta, sillä meille kummallekin on olemassa hyväksi tekeviä ja haitallisia asioita, joiden vuoksi on mielekästä kohdistaa hyväntahtoisuutta niin ihmisiin kuin eläimiin ja ajatella molempia hyväntahtoisuuden vastaanottajina itsessään. Kuten Korsgaard tiivistää: ”Hyväntahtoisuus vaatii kunnioittamaan jonkun eläimellistä luontoa, ei pelkästään rationaalista luontoa” (s. 145), vaikka hieman myöhemmin painottaa, että ihmisten välinen moraalisuhte on erilainen kuin ihmisen moraalisuhte muihin eläimiin ihmisen rationaalisuuden vuoksi. Korsgaard puolustaa liberalistista käsitystä yksilöiden itsemääräämisoikeudesta: rationaalisuutensa vuoksi (aikuiset) ihmiset voivat itse muodostaa oman käsityksensä hyvästä. Luvun lopussa Korsgaard mainitsee kolme asiaan liittyvää ongelmaa: tasa-arvo, toimijuus ja vastuullisuus sekä eläinmaailman konfliktit. Jälkimmäisestä seuraa eläinetiikalle hankalia kysymyksiä, sillä ”luonto hangoittelee moraalimittareita vastaan” (s. 154). Jotkin näistä konflikteista ovat ”poispyyhittävässä”, toiset eivät.

Luku 9 käsittelee mielihyvän ja kivun merkitystä eettisessä ajattelussa. Tarkemmin sanoen Korsgaard arvioi teoriasa suhdetta erityisesti Peter Singerin kannattamaan utilitarismiin nähden. Korsgaardin teoriassahan painopiste ei ole kokemuksissa vaan hyvä on kokemuksesta riippumaton, joskin eläimiin ja

ihmisiin kiinnittynyt. Siten myöskään päätöksenteko ei voi nojata erilaisiin hyötyhaitta-laskelmiin ja pyrkiä maksimoimaan kokemuksellinen hyvinvointi. Korsgaardin mukaan eläimistä ja ihmisistä ei tule välittää sen vuoksi, että heillä on hyvinvoinnin kokemuksia tai että he ovat näiden kokemusten säiliöitä (kuten toinen kantilainen Tom Regan kritisoi utilitarismia) vaan siksi, että nämä ovat olentoja, joille asiat ovat hyviä tai pahoja. Mielihyvä on Korsgaardin mukaan sitä, että tuntee elävänsä. Kivun merkitys on myös sama, tai tarkemmin, ”kivun tunteminen on elämän pakottavien voimien tuntemista itsessä, kamppailussa kuoleman aiheuttajia vastaan” (s. 166).

Kolmas pääluku ”Consequences” siirtyy astetta konkreettisempiin asioihin. Luvun 10 otsikossa on hämmentävästi käsite luomisetiikka (*creation ethics*). Mitähän se on? Ennen lukemistani mieleeni tuli kysymys luojajumalan luomistyön moraalisisista rajoitteista, mutta Korsgaard tarkoittaa sillä arvatenkin jotakin muuta. Ensinnä Korsgaard pohtii saalistamisen poistamista eläinmaailmasta. Saalistaminen tuottaa eläimille suunnatonta kärsimystä, mutta onko tämä ihmisen puuttumista vaativa asia? Korsgaardin mukaan tämä tuhoaisi joidenkin elämän sisällön, mutta kenties näille saalistajille voitaisiin löytää uusia sisältöjä elämään. Analyysi jatkuu lemmikkieläimillä ja lemmikkienpidosta luopumista esittävän abolitio- nismien esittelyllä. Jos kannattaa sekä

petojen eliminointia että abolitionismia, syntyä tilanne, jota Korsgaard kutsuu Kantin filosofiasta periytyvällä termillä antinomia. Antinomia tarkoittaa saman lähtökohdan tuottamia ristiriitaisia johtopäätöksiä. Antinomia tässä tapauksessa syntyy, koska petojen eliminointi tarkoittaisi niiden domestikointia ja koska lemmikkien vapauttaminen tarkoittaisi eläinten de-domestikaatiota eli palauttamista luonnonvaraisiksi. Nämä ovat toisensa poissulkevia vaihtoehtoisia ohjeistuksia, kun ne ymmärretään kaikkia eläimiä koskevinä. Mutta se tuottaa tilanteen, jossa ihminen on luoja, ja juuri tätä Korsgaard kutsuu luomiseetikaksi, tilannetta jossa ihminen voi ”näytellä Jumalaa”. Kirjan loppuosa koostuu pitkälti tämän tilanteen ongelmallisuuden pohdintoista. Monien mielestä tämä ”luomiseettinen” lähestymistapa eläin- ja ympäristöetiikkaan on sietämätön, koska parempi lähtökohta on se, jossa lajit ovat sellaisia, millaisiksi ne ovat historiallisesti kehittyneet. (Uskonollista luomiskäsitystä Korsgaard sen verran sivuaa, ettei luojana loisi sellaista maailmaa, jossa yhdet lajit elävät toisten kustannuksella aiheuttaen siinä samalla suunnatonta kärsimystä.) Tämän kannan Korsgaard artikuloi niin värikkäästi, että katsoo parhaaksi lisätä selittävän alaviitteen: ”Luonto itsessään on ikään kuin jättimäinen teollinen maatila (*factory farm*), joka tuottaa miljardeittain lyhytikäisiä eläimiä vain ruokkiakseen harvoja” (s. 187).

Luvussa 11 Korsgaard siirtyy selkeämmin kollektiivisen tason ongelmiin ja käsittelee lajeja ja populaatioita sekä niiden habitaatteja. Edellisen luvun lopussa Korsgaard esitti kysymyksiä siitä, millainen entiteetti laji on, ja jatkaa kysymällä, mikä on lajin arvo ja miksi sukupuutto on traaginen tapahtuma. Korsgaard katsoo, että lajit eivät ole elollisia yksilöitä, sillä niillä ei ole samassa mielessä toiminnallista hyvää ja ykseyttä eikä näkökulmaa maailmaan kuin yksittäisillä eläimillä. Hän toteaa, että on melkein väistämätöntä puhua lajien hyvästä mutta korostaen, että lajien hyvä liittyy samalla tavalla toiminnalliseen hyvään kuin kasveilla, mutta finaalista hyvää ei kasveilla eikä lajeilla ole. Siten hän on ympäristöeettinen individualisti, joka painottaa yksittäisten eläimen arvoa. Lajeihin – eräänlaisiin ”geneerisiin eliöihin” tai ”tyyppeihin” – liittyvä arvon korostaminen on ”haitallista sillä se saa meidät kadottamaan [lajien] jäsenten todelliset finaaliset hyvät ja pahat” (s. 204). Mutta samalla Korsgaard pohtii vakavasti sitä, miksi myös lajien sukupuutto on paha ja välttämisen arvoinen asia. Korsgaardin mukaan tietyn alueen eläimet muodostavat yhteisöjä, eikä yksittäisistä eläimistä voi huolehtia ottamatta vakavasti huomioon niiden yhteisöllisyyttä. Käsitelmä lajista painottaa lajin ideaa, tyyppiä; sen sijaan Korsgaardin huomio kohdistuu eläinten sosiaaliseen todellisuuteen, jolla on näille eläinyksilöille valtaisa merkitys. Eläinlajien vahingoittaminen

on siten ymmärrettävissä todellisten yhteisöjen vahingoittamisena. Tämä myös ohjaa sitä, miten lajeja voidaan suojella. Lajien suojelun on oltava *in situ* -toimintaa, jossa pääpaino on todellisilla eläimillä todellisissa uhatuissa tilanteissa. Siten esimerkiksi biodiversiteetin säilyttäminen eläintarhoissa ei ole hyväksyttävää. Myös pedot kuuluvat todellisiin eläinryhmiin, jotka ovat sellaisenaan suojelukohteita, eikä ihmisen ole syytä omaksua luomiseetiikkaa, jonka nimissä korvata pahat pedot hyvillä kasvinsyöjillä. Luvun lopuksi Korsgaard tarkastelee myös habitaattien suojelua ja ihmisen ekologista jalanjälkeä sekä hylkää ajatuksen ihmisen sukupuuton toivottavuudesta.

Luvussa 12 Korsgaard palaa antinomia-teemaan, tällä kertaa koskien abolitionismia ja apartheidia. Ennen kuin Korsgaard pääsee teeman esittelyyn, hän tuo esille halunsa korvata "luomiseiikan" "säilyttämiseiikalla" (*preservation ethic*). Se lähtee olemassa olevista eläimistä ja niiden olemisen tavoista erilaisissa yhteisöissä, ja ihmisen vuorovaikutuksen näiden kanssa tulisi olla eläinten hyvää kunnioittavaa, sillä tällä hyvällä on ehdotonta arvoa. Abolitionistit haluavat tehdä kaikista eläimistä luonnonvaraisia, koska vain näin välttäisimme niiden väärinkohtelun. Luvun lopussa Korsgaard tarkastelee eläimiä ravintona, eläinten käyttöä työssä ja sotatoiminnassa, tieteellisiä eläinkokeita ja eläimiä ihmisten kumppaneina. Nämä ovat erilaisia käytäntöjä, joiden lopetta-

mista radikaali eläinliike on vaatinut ja joiden lopettamisen tueksi radikaaleja eläineettisiä näkemyksiä on muotoiltu. Vaikka Korsgaard jakaa näitä käsityksiä, hän ei tee sitä yksioikoisesti. Esimerkiksi eläinten ja ihmisen kumppanuutta hän ei halua hylätä, sillä koirat ovat kehittyneet elämään ihmisten kanssa ja tässä suhteessa koirien hyvä voi toteutua. Otsikon *apartheid*-termiä ei Korsgaard luvun alussa valaise, vaan sen ymmärtämiseksi pitää palata luvun 10 loppuun, sivulle 179, jossa todetaan: "[...] abolitionismi johtaa apartheidiin: ihmisten ja eläinten täytyy olla erillisiä mutta tasa-arvoisia ja elää suuren jakolinjan vastakkaisissa päissä". Tämä ei ole toivottavaa vaan ihmisen erityiseen hyvää kuuluu suhteiden muodostaminen eläinten kanssa, muodostuvatpa nämä sitten työn vai pelkän yhteiselon varaan: "eläinten kumppanuus on meille hyväksi" (s. 237), kuten hän toteaa lopussa.

Korsgaardin analyysi sisältää ennen kaikkea Kantista mutta myös Aristoteleelta inspiraatiota hakevaa uudenlaista ympäristö- ja eläineettistä pohdiskelua, vaikka siinä toki on myös tuttuja aineksia ympäristöetiikkaan perehtyneille. Hänen lähestymistapansa on individualistinen, mutta yksilöiden lajiulottuvuuksilla ja yksilöistä muodostuvilla yhteisöillä on merkitystä. Vaikka Korsgaard painottaa yhteyksiään liberalistiseen ajatteluun, nämä ylikykylliset ulottuvuudet ovat sellaisia, että tekisi mieli kutsua häntä jonkinlaiseksi kommunitaristiksi. Ihmiset

ovat rationaalisuutensa ansiosta moraalisia toimijoita, ja heille toiminnan perusteiden kriittinen tarkastelu on tyypillistä. Eläimet ovat merkityksellisiä itsessään, mutta kasvit eivät ole, joten Korsgaardin ympäristöeettinen näkemys on lähinnä jonkinlaista sentientismiä tai eläinkeysyyttä – tosin Korsgaard ei positioi itseään suhteessa ympäristöetiikan perusteorioihin. Viimeiseksi on syytä mainita naturalismi: tarkemmin sanoen Korsgaard puhuu kantilaisesta naturalismista, jossa arvojen olemassaolo selitetään arvostamisen kautta. Naturalismia on myös se, että Korsgaard sisällyttää tieteellisen tutkimuksen tuloksia eettisen teoriansa rakennusaineeksi.

Korsgaardin kirja nojaa – kuten alussa mainitsin – lukuisiin esitelmiin, vuosien varrella julkaistuihin yksityiskohdaisempiin artikkeleihin ja Kantin filosofiaan pureutuviin kirjoihin. Siten hänen näkemyksiinsä syvällisempää perehtymistä haluaville tämä kirja toimii puolipoolaarina johdatuksena kirjoittajansa filosofiseen ajatteluun yleensä ja erityisesti hänen eläinfilosofiaansa. Kirja ei ole kuitenkaan helppo siten kuin Peter Singerin tunnetuimmat teokset ovat, ja kun myöhemmin palaan siihen, se avautunee minulle toisella tavalla kuin tätä arvioita tehdessä. Julistamisen sijaan Korsgaard tuo esille epävarmuutta ja ristiriitoja; itseäni tämä esitystyylillä puhuttelee, etenkin kun kirjoittajalla on myös mielipiteitä, joita hän ansiokkaasti puolustaa. Korsgaard

myös sanoo muuttaneensa jotakin aiempia käsityksiään, joten hänen näkemyksistään kiinnostuneiden ei ole syytä jättää tätä työtä väliin. Siellä täällä Korsgaard viljelee lukijan iloksi kuivaa huumoria, kuten tämän huomion (jonka jätän suomentamatta): ”We human beings are ourselves no longer prey, except to the occasional crocodile, unless you count viruses and bacteria and marketers as predators” (s. 216). Uskon, että tämä kirja sopii myös niille humanistisesta eläintutkimuksesta kiinnostuneille, joiden lukulistalle osuu harvemmin filosofista eläinkirjallisuutta.

KIRJALLISUUS

Kant, I. 2001. *Lectures on Ethics*. Käänt. Peter Heath. Toim. P. Heath & J. B. Schneewind. Cambridge: Cambridge University Press.

Oksanen, M. & Rauhala-Hayes, M. (toim.). 1997. *Ympäristöfilosofia. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista*. Helsinki: Gaudeamus.